

Compareixença Entitats Catalanes d'Acció Social

Parlament de Catalunya | 21.06.2012

entitats
catalanes
d'acció
social

Primerament moltes gràcies de l'oportunitat que ens heu ofert de poder expressar en nom d'ECAS la nostra preocupació per el moment actual que estem vivint.

ECAS és una organització formada per 82 entitats que treballen en l'acció social, que l'entendem com a tota actuació orientada a promoure el desenvolupament i l'autonomia de les persones, especialment d'aquelles que tenen majors dificultats, i garantir l'exercici efectiu i l'ampliació de l'abast dels drets de ciutadania.

Creiem que l'objectiu de l'acció social és construir una societat més equitativa i inclusiva amb una cohesió sòlida i duradora, una societat en la que tots puguem participar activament com a ciutadans de ple dret. I en coherència amb aquest principi moltes de les nostres entitats treballen amb persones que estan complint alguna pena de privació de llibertat. Aproximadament un 30% de les nostres organitzacions desenvolupen programes en medi obert o tancat orientats a la reinserció, formació, mediació, assessorament, rehabilitació per a drogodependents, malalts mentals, VIH, promoció de l'ocupació i capacitació d'aquest col·lectiu, homes, dones, o joves per als que el pas per un centre penitenciari hauria de ser una via per aconseguir la millora de les seves capacitats i competències per tal d'aconseguir la seva rehabilitació i la seva definitiva integració a la societat.

ECAS, està organitzada en comissions de treball on es reflexiona, i es busca la millora de la intervenció de les temàtiques d'interès per a les entitats. Una de les que agrupa un major nombre de participants és la Comissió d'àmbit penitenciari i d'execució penal, i des del seu discurs voldria avui exposar algunes reflexions.

Coherents amb els nostres principis, ECAS ha estat sempre una organització que ha col·laborat amb la Conselleria de Justícia, i les nostres entitats han estat des de l'inici en la Taula de participació social, una experiència única en tot l'Estat espanyol, que el Departament va impulsar per disposar d'un espai de diàleg i de construcció en comú públic-privat per aplicar unes polítiques en favor de la reinserció i rehabilitació de la població penitenciària.

Amb motiu de les darreres eleccions, vàrem fer arribar als nostres candidats alguns missatges que avui voldria recordar. Parlàvem del convenciment de la conveniència de la participació del tercer sector en l'àmbit de l'execució penal, i defensàvem el nostre paper per aconseguir una major implicació de la societat i de la comunitat en un àmbit que malgrat els esforços, encara els murs de les presons són força infranquejables. Crèiem que calia avançar en un model de corresponsabilitat amb una dinàmica relacional que permeti la participació en una societat oberta i transparent. Definíem la nostra funció en una acció reeducadora i de reinserció social, en la que la política penitenciària era part de les polítiques socials.

Voldria també fer esment d'algunes de les qüestions que es vàrem tractar en les jornades que ECAS amb el suport del Departament de Justícia va celebrar a finals de 2011, sota el títol "Obrint Portes". Amb aquesta trobada es volia cercar noves maneres per **aconseguir una major porositat del sistema penitenciari envers la societat**, alhora que visualitzaven la voluntat política de treballar plegats l'administració i el tercer sector amb un objectiu comú: **la reinserció i la rehabilitació de les persones privades de llibertat**.

Malgrat ens trobàvem en un moment força més dolç del que avui estem vivim, ens qüestionàvem moltes coses sobre el model existent per tal de millorar-lo. Les nostres preguntes plantejàvem si el sistema penitenciari ofereix les oportunitats suficients per a la reinserció?. O si l'enduriment i allargament de les penes aconseguen major seguretat a la societat, malgrat dificultin la reinserció?, o bé si seria millor el seu escurçament?. O si la inversió en la persona privada de llibertat era rendible a la societat?. O si el càstig només es podia aplicar amb la presó? O si s'hauria de trobar altres alternatives a la societat que evitessin l'internament de la persona que ha transgredit.? O si la presó era un fre a les oportunitats més valuoses per a la rehabilitació.? En definitiva ens preocupava com fer que el temps sense llibertat es centrés prioritàriament en la rehabilitació de cada un dels interns. Tots, administració i entitats desitjàvem treballar plegats per aconseguir aquest model d'intervenció als nostres centres penitenciaris, parlàvem de la reinserció, i defensàvem un treball en comú per aquest objectiu, que significava la plena integració i la reducció definitiva de la reincidència, avui massa alta (40,2%).

Aquells reptes i qüestionaments que la pròpia Consellera va compartir amb nosaltres avui són passat, són història, i ens trobem amb **un trencament del model** que durant tants anys hem anat construint la iniciativa privada i l'administració, i aquells murs que fa un any tímidament volíem rebaixar, ara s'han alçat encara més, sense cap possibilitat de veure realitat el lema de la nostra jornada: **obrint portes**. En aquests moments es pretén prioritàriament tancar els presos als centres penitenciaris, i l'acció reformadora i educadora ha quedat en el no res. Els interns que estaven en processos de desintoxicació, de formació, d'inserció laboral i social en medi obert o en els centres han abandonat el seu procés rehabilitador, i només els hi resta esperar una intervenció intra penitenciària per part dels funcionaris del centre, que es farà en la mesura de les seves possibilitats, que coneixem no són moltes en la seva actual jornada laboral.

El rol de les entitats en l'àmbit de les polítiques penitenciàries

Les entitats del tercer sector s'han caracteritzat per la seva **actitud solidària** envers les persones que més ho necessiten, i que des de fa anys col·laboren en l'àmbit penitenciar i actuen dins i fora dels centres, aportant el seu treball caracteritzat per:

- **la proximitat amb les persones**, és a dir, la seva voluntat d'acompanyar-les en el seu procés i ajudar-les a vèncer les dificultats.
- **la capil·laritat en el territori**, degut a l'existència d'un gran nombre d'organitzacions distribuïdes territorialment, es pot fer una tasca als barris i en el context relacional dels interns, facilitant el seu retorn.
- **la presència activa en la comunitat**, que ha permès apropar la realitat penitenciària a la societat, i ha facilitat una major comprensió i acceptació de la persona que ha realitzat un acte delictiu, però que mereix l'ajuda i el respecte d'aquesta societat.
- la manca d'interès econòmic, ja que són **entitats sense ànim de lucre**, significa que tots els recursos econòmics de què disposen s'orienten a la cobertura de les necessitats socials.

- **la capacitat de trobar nous recursos**, que ha permès multiplicar les aportacions que l'administració ha destinat a aquests programes formatius i de reinserció. Les entitats socials han conveniat amb entitats bancàries, han aconseguit donacions privades, han destinat el treball de les seves organitzacions i l'aportació dels seus voluntaris per a la seva missió centrada en un major benestar de les persones.

Però avui aquestes han estat expulsades del lloc i responsabilitat que amb molt esforç havien construït i s'han vist rellevades de les funcions que havia fet possible una nova manera de concebre l'obligació del compliment de la pena per la transgressió realitzada, alhora que ens havia permès creure en una col·laboració oberta i àmplia amb l'administració en el marc de les polítiques penitenciàries que anaven més allà del càstig, perseguint en primera instància la reinserció i rehabilitació de les persones privades de llibertat.

Canvi de model, com a conseqüència de les darreres mesures

A finals de l'any passat el Departament de Justícia va plantejar la reducció del 50% de la partida de subvencions a entitats que representava passar de 2,2 M€ a 1 M€, i avui es decideix el tancament d'aquest tipus de programes.

Tots sabem que quan es trenca un objecte, difícilment es pot recuperar sense alguna pèrdua i sense que es noti, encara que sigui possible arreglar-lo. En el cas que ens ocupa que és quelcom més complex que un objecte, doncs estem parlant de persones i de processos de gran complexitat, aquest Departament davant les dificultats econòmiques actuals ha optat per reduir la despesa en polítiques penitenciàries, i potser ha obviat que aquesta decisió significava quelcom més que el fet material de reduir costos, sinó que comportava una limitació important en els processos individuals de les persones privades de llibertat, hipotecant la seva reinserció. Si es contempla el cost social d'aquesta mesura, els resultats són molt negatius, perquè vol dir que la població reclusa, un col·lectiu que pateix una gran fragilitat es veurà abocat a la delinqüència o la marginalitat, que la societat de nou demanarà més barreres i més polítiques punitives i negarà una segona oportunitat a les persones que han transgredit la llei, i la prevenció i la

rehabilitació es veuran afeblides. En definitiva sense adonar-nos ens trobarem en una societat més insegura amb un clar afebliment dels drets de la ciutadania.

Dita decisió ha significat també una interpretació força més laxa del manament que les nostres lleis estableixen sobre el compliment de què les penes de privació de llibertat han d'encaminar-se a la reinserció de les persones.

Creiem que no s'ha treballat prou la millora de l'eficàcia, l'eficiència i la gestió, com a opció per aconseguir l'objectiu d'estalvi sense malmetre els avenços socials i integradors que s'han assolit en els darrers temps i que han estat un exemple per a la resta de l'estat espanyol.

Ens preguntem si amb aquesta decisió, s'han fet bé els càlculs sobre la relació cost-benefici a nivell econòmic i social, i, si s'ha pensat per un moment sobre el impacte d'aquestes mesures?. Ens qüestionem si s'ha calculat què representarà econòmicament i a curt termini l'increment de reincidències que ben segur es donaran? (previsió del 10% d'increment amb el cost addicional per als centres penitenciaris i un augment de població reclusa), o si algú ha pensat en l'increment de la despesa necessària del Cos de Seguretat de l'Estat per garantir els drets de la ciutadania?. Tots sabem que les persones privades de llibertat acabaran sortint de la presó, i conscients d'aquest fet, ens preguntem també de qui és la responsabilitat d'aquest retorn a la societat? Es que el Departament de Justícia només li preocupa el compliment de la pena, i no es sent responsable de la seva reinserció?..... Tenim moltes preguntes sense resposta, però una cosa si tenim clara i és que les decisions que avui resulten barates demà resultaran molt més cares.

Tanmateix, hem de ser conscients que el procés d'aplicació d'aquest model avui en perill, no ha estat fàcil al llarg dels anys. Ni la societat en general veia amb bon ulls una certa obertura per als que havien de pagar per el delicte comés, ni una part del funcionariat entenien les polítiques de formació i capacitació dels interns. En conclusió no podem oblidar que el nou model progressivament implantat ha patit els efectes de tota gran organització tancada subjecta a certes inèrcies d'immobilisme i d'oposició als canvis, la qual cosa ha dificultat la introducció de noves activitats, nous actors, nous principis i objectius, i avui,

sense tenir en compte la història dels darrers anys, amb les mesures de reducció de la despesa es busca l'efecte immediat per equilibrar el pressupost sense adonar-se que aquella mateixa inèrcia que ens semblava vençuda ens portarà de nou al concepte de la institució punitiva que en altres èpoques predominava.

Els poders polítics a través de les polítiques que apliquen es responsabilitzen de la garantia dels drets de la ciutadania, alhora que busquen el millorament del benestar de la població. Una decisió política com la que avui estem tractant ens porta a unes conseqüències que poden ser molt greus. Pot significar tornar al model penitenciari de 15 anys enrere, on la col·laboració públic-privat era molt feble, on la societat civil rebutjava tot contacte amb les persones que es trobaven empresonades i no estava disposada a cap tipus de col·laboració, on es donaven uns alts índex de reincidència i d'inseguretat ciutadana, on la persona difícilment tenia una segona oportunitat perquè el temps que passava entre reixes no era aprofitat per obtenir les eines necessàries per modificar la seva actuació, ni per assolir unes noves competències que li permetessin la seva plena i definitiva integració a la societat.

Per finalitzar aquesta exposició, voldria expressar **la nostra demanda** de que es reconsiderin aquestes mesures, al nostre entendre poc reflexionades, sense tenir en compte la pèrdua que representa per al nostre sistema penitenciari. Entenem que és necessari reduir despeses, però demanaríem que no recaigués sobre els més febles, com és la població penitenciària que moltes vegades són les primeres víctimes. Estem parlant d'una xifra que significa un petit percentatge del pressupost de la Generalitat, i per tant. fàcil d'assumir-lo.

Teresa Crespo
ECAS, Entitats Catalanes d'Acció Social
Barcelona, 21 de juny de 2012